

Светозар НАУМОВСКИ

ПРИЛОГ ЗА ОРГАНИЗАЦИЈАТА И РАБОТАТА НА ОРГАНИТЕ НА НАРОДНАТА ВЛАСТ ВО КИЧЕВСКА ОКОЛИЈА (НОЕМВРИ 1944-МАЈ 1945 ГОДИНА)

1. Организацијата на народната власт

До денот на конечното ослободување на Кичево, 16 ноември 1944 година во Кичевска околија биле формирани и делувале повеќе Народноослободителни одбори (НОО), како: во Ехлоец,¹⁾ Речани,²⁾ Јаорец,³⁾ Козица,⁴⁾ Подвис,⁵⁾ Орланци, Крушица,⁶⁾ Брждани,⁷⁾ Пополжани,⁸⁾ Белица,⁹⁾ Атишта, Вранештица, Кладник, Карбуница, Староец, Горно Доленци,¹⁰⁾ Видрани,¹¹⁾ Свињишта,¹²⁾ Кленоец,¹³⁾ Орланци, Лисичани, Челопеци, Миокази, Светораџа, Крушица, Рбетино, Дупјани, Козичино, Патејц,¹⁴⁾ и на други места. Во еден извештај на членот на Околинскиот комитет на КПМ - Кичево Јелица Најдеска од 25 ноември 1944 година, истата известува "дека Народноослободителни одбори се формирани во сите села"¹⁵⁾ на територијата на Првиот реонски комитет на КПМ-Кичево. Во истиот извештај се сретнува податокот, дека и на теренот на Вториот реонски комитет на КПМ-Кичево "почнале да работат Народноослободителни одбори, кои ги има во секое село",¹⁶⁾ итн. Во овој период, на територијата на Кичевска околија веќе биле формирани и функционирале општински

1. Зборник на документи "Кичево и Кичевско во НОВ 1941-1945", Кичево, 1985, стр. 471

2. Исто, стр.473

3. Исто, стр.480

4. Исто,стр.497

5. Исто, стр.498

6. Исто, стр.501

7. Исто, стр.515

8. Исто, стр.517

9. Исто стр.518

10. Исто, стр.447

11. Исто, стр.444

12. Исто, стр.443

13. Исто, стр.440

14. Исто,стр.436

15. Исто, стр.438

16. Исто, стр.438

НОО, а неколку дена пред конечното ослободување на Кичево, во село Вранештица на 6 ноември 1944 година бил формиран и Околиски НОО за Кичевска околија.¹⁷⁾

По ослободувањето на Кичево биле формирани и голем број нови НОО, односно била дополнета мрежата на НОО на целата територија на Кичевската околија, вклучувајќи ги сите населени места. Така, во почетокот на 1945 година, во составот на Околискиот НОО за Кичевска околија делувале 10 општински НОО со вкупно 79 месни НОО, и тоа:

- Општински НОО биле следните:

1. Општина Кичевска, со седиште во Кичево;
2. Општина Јагол-Долненичка, со седиште во село Јагол-Доленци;
3. Општина Орланечка, со седиште во с. Челопеци;
4. Општина Мидинечка, со седиште во с. Зајас;
5. Општина Церска, со седиште во с. Големо Црско;
6. Општина Бржданска, со седиште во с. Брждани;
7. Општина Раштанска, со седиште во с. Раштани;
8. Општина Карбунечка, со седиште во с. Староец;
9. Општина Кленоечка, со седиште во с. Кленоец; и
10. Општина Премачка, со седиште во с. Осломеј.¹⁸⁾

Селски и други градски НОО биле формирани во следните населби на Кичевска околија,

I. Општина Орланечка:

1. Селски народен одбор Патејц;
2. Селски народен одбор Козичино;
3. Селски народен одбор Рабетино;
4. Селски народен одбор Светорача;
5. Селски народен одбор Дупјани;
6. Селски народен одбор Крушица;
7. Селски народен одбор Мијокази;
8. Селски народен одбор Орланци;
9. Селски народен одбор Речани;
10. Селски народен одбор Челопеци;
11. Селски народен одбор Лисичани.

II. Општина Мидинечка:

1. Селски народен одбор Зајас;
2. Селски народен одбор Горно Строгамиште;

17. Исто, стр.460-462

18. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр.2, (Писмо на Околискиот НОО-Кичево, бр.1868 од 19-IV-1945 година, испратено до Окружниот НОО-Прилеп).

3. Селски народен одбор Долно Строгамиште;
4. Селски народен одбор Бачишта;
5. Селски народен одбор Букојчани;
6. Селски народен одбор Колари;
7. Селски народен одбор Колибари;
8. Селски народен одбор Тајмиште;
9. Селски народен одбор Мидинци.

III. Општина Церска:

1. Селски народен одбор Цер;
2. Селски народен одбор Велмевци;
3. Селски народен одбор Прострање;
4. Селски народен одбор Мало Црско;
5. Селски народен одбор Големо Црско.

IV. Општина Бржданска:

1. Селски народен одбор Брждани;
2. Селски народен одбор Јудово;
3. Селски народен одбор Свињишта;
4. Селски народен одбор Козица;
5. Селски народен одбор Белица;
6. Селски народен одбор Видрани;
7. Селски народен одбор Подвис.

V. Општина Јагол-Доленечка:

1. Селски народен одбор Јагол-Доленци;
2. Селски народен одбор Папрадиште;
3. Селски народен одбор Бериково;
4. Селски народен одбор Јагол;
5. Селски народен одбор Поповјани;
6. Селски народен одбор Аранѓел;
7. Селски народен одбор Тујин.

VI. Општина Кичевска:

1. Градски народен одбор Кичево;
2. Селски народен одбор Другово.

VII. Општина Раштанска:

1. Селски народен одбор Осој;
2. Селски народен одбор Кнежино;
3. Селски народен одбор Јаорец;

4. Селски народен одбор Раштани;
5. Селски народен одбор Трапчин Дол;
6. Селски народен одбор Длапчин Дол;
7. Селски народен одбор Грешница;
8. Селски народен одбор Лешница;
9. Селски народен одбор Речани.

VIII. Општина Карбунечка:

1. Селски народен одбор Карбуница;
2. Селски народен одбор Староец;
3. Селски народен одбор Атишта;
4. Селски народен одбор Вранештица;
5. Селски народен одбор Бигор Доленци;
6. Селски народен одбор Кладник;
7. Селски народен одбор Манастир Доленци;
8. Селски народен одбор Србјани.

IX. Општина Кленоечка:

1. Селски народен одбор Горно Добреноец;
2. Селски народен одбор Долно Добреноец;
3. Селски народен одбор Лавчани;
4. Селски народен одбор Иванчишта;
5. Селски народен одбор Душегубица;
6. Селски народен одбор Кленоец;
7. Селски народен одбор Малкоец;
8. Селски народен одбор Попоец;
9. Селски народен одбор Ехловец.

X. Општина Премечка:

1. Селски народен одбор Премка;
2. Селски народен одбор Осломеј;
3. Селски народен одбор Ново Село;
4. Селски народен одбор Србица;
5. Селски народен одбор Мамудовци;
6. Селски народен одбор Лазаровци;
7. Селски народен одбор Горани;
8. Селски народен одбор Стрелци;
9. Селски народен одбор Шутово;
10. Селски народен одбор Црвивци;
11. Селски народен одбор Жубино.¹⁹⁾

19. Исто.

Ваквата состојба во организацијата (мрежата) на органите на народната власт (НОО) во Кичевска околија останала сè до крајот на 1945 година, кога со одлука на Окружниот НОО - Прилеп на целата територија на овој округ било извршено реорганизирање на мрежата на НОО, која акција била спроведена и во Кичевската околија,²⁰⁾ а како резултат на тоа биле извршени промени и во мрежата на НОО во Кичевско.

2. Работата на органите на народната власт

Органите на народната власт во Кичевска околија, уште повеќе ја засилиле својата работа по ослободувањето на Кичево, кога биле создадени и подобри услови за нивната работа и кога била докомплетирана мрежата на НОО, опфаќајќи ги сите населени места во околијата. Во овој период, органите на народната власт на сите нивоа (од околинскиот до месните селски НОО) развиле широки активности, покривајќи ги сите подрачја од општествениот живот, за што зборуваат и содржините од повеќе документи на општинските и селските НОО, како и на Околинскиот НОО за Кичевска околија. Нивната активност во периодот на НОВ особено дошла до израз во првата половина на 1945 година, кога тие прераснале не само во организатори на општествениот живот, туку и во конститутивни органи и афирматори на новите социјалистички општествени односи во Кичевскиот регион. Најзначајни активности на органите на новата народна власт во овој период, се манифестирале во следното:

а. Организирање на прехраната и снабдувањето на населението

Економската неразвиеност на кичевскиот регион, наследена уште од стара Југославија, придружена од пљачкањата и теророт на окупаторот и домашните предавници биле причина, веднаш по ослободувањето новата народна власт заедно со народот од овој крај да се соочат со тешка економска положба. Се појавиле големи тешкотии околу прехраната на населението, кое се должело на окупаторскиот а посебно на балистичкиот терор, поради што истото било принудено да ги напушта своите домови, да емигрира надвор од родните места, а како резултат на тоа големи земјишни површини останале необработени. За несташницата на храна и на разни други манифактурни односно индустриски производи во кичевскиот крај, придонеле и окупаторските и балистичките насилни "реквизиции" односно пљачкања над народот. За ова, во еден извештај на Околинскиот НОО-Кичево од овој период пишува:

20. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор - Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Писмо на Окружниот НОО-Прилеп, бр. 1589 од 14-XI-1945 година, испратено до Околинскиот НОО-Кичево).

"Економското положение во Кичевска околија со самото идење на окупаторот и организирањето на балистичките банди се измени...Балистичките банди вршејќи ги своите познати недела: терор, убиства, пљачки, палежи и друго, беа причина, што населението во голем дел беше приморано да ги остави своите домови, и да бега... Денеска се наоѓаат изгорени и опљачкани скоро сите села под балистичка окупација, и истите се наоѓаат во многу тешка економска положба. Исто така, истите села не само немаат храна, туку и најнужните постелнини, облека, а што е најважно немаат ни покрив над главата..."²¹⁾

Покрај недостатокот на жито, во овој период во Кичевска околија се чувствувал недостиг и од други прехранбени продукти. Така, на едно место во горечитирианиот извештај се вели: "фактички денеска имаме голем број население кое јаде несолено, а пак стоката неколку месеци наназад не вкусила сол, а изложена е на голем товар, било во услуга на цивилната власт, било на војската...Покрај горенаведените најважни продукти за населението, народот оскудева уште и за: ориз, шеќер, масло, пипер и друго, кои се тесно сврзани со животниот стандард".²²⁾

Ваквата положба била уште повеќе усложнувана и од разните шпекуланти, како и настојувањето на некои од побогатите селани да ја искористат ваквата ситуација за да го продаваат житото по многу повисоки цени. Така за ова, во петнаестодневниот извештај (за периодот од 1 до 15 март 1945 година) на Општинскиот одбор на Јагол-Доленечка општина меѓу другото пишува:

"Народот многу оскудева за човечка храна и за сточна, оти многу се изгорени, а и на пазар не можат да се снабдат оти многу е скапо житото".²³⁾

За истава состојба сретнуваме податоци и во еден друг документ-извештај на Премечка општина, каде што пишува:

"Во ова општина, има многу села изгорени, стопаните немаат жито за прехрана ниту за пролетна сеидба. Се моли одделот за исхрана (се мисли при Околискиот НОО-Кичево) да им додели поголема количина жито за прехрана, до новата жетва".²⁴⁾

Органите на народната власт развиле бројни активности и презеле мерки за решавање на овој проблем, меѓу другото и преку формирање Централен (Околиски) магазин за прехранбени продукти, од каде се интервенирало во најзагрозените места. Органите на народната власт, пред сè селските народни одбори, ги согледувале

21. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околискиот НОО-Кичево, бр. 390 од 7-III-1945 година, испратен до Окружниот НОО-Прилеп).

22. Исто,

23. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Општинскиот НОО-Јагол Доленци, бр. 328 од 15-III-1945 година, испратен до Околискиот НОО-Кичево).

24. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Засписник од состанокот на Пленумот на Премечка општина одржан на 27-III-1945 година).

односно евидентирале најзагрозените случаи и преку своите општински НОО предлагале до Околинскиот НОО-Кичево на тие домаќинства (најзагрозените) да им се додели од резервите во Централниот околински магазин извесно количество прехранбени продукти. Најочигледен пример за ваквата грижа на НОО за прехрана на населението претставува еден извештај на општината Карбунечка од 8.III.1945 година, во кој меѓу другото се изнесени податоци за помагање со храна на бедните фамилии од оваа општина, и тоа: во Атишта на 5 фамилии, Староец на 1 фамилија, Бигор-Доленци на 7 фамилии, Манастир-Доленци на 5 фамилии и во Србјани на 10 фамилии.²⁵⁾

Вакви слични мерки биле преземени и на територијата на другите општини во Кичевска околија,²⁶⁾ Така на пример, во општина Церска за задоволување на ваквите потреби од околинските резерви на храна, во периодот од 1.I.1945 до 10.IV.1945 година биле доделени и распределени на населението: 2500 кгр. пченка, 81 кгр. гриз, 15 рала гаќи, 10 кгр. шеќер, 20 кгр. ориз и 65 кгр. сода.^{26a)} Ваквата грижа на органите на народната власт околу прехраната оставила силен впечаток кај населението, кое било импресионирано и од правилното водење на акцијата, односно поделбата како на прехранбените така и на индустриските мануфактури (така во документите се ословуваат индустриските производи) производи: облека, чевли и друго, за кои исто така се чувствувал голем недостиг. Така во еден документ се констатира, дека "масите се задоволни од водењето рачун од страна на власта".²⁷⁾ Во прилог на ваквата констатација зборува и содржината на еден извештај на општината Јагол-Доленци, во кој меѓу другото пишува:

"По поднесените извештаи од селските НОО од седум села од оваа општина, и тоа од селата: Доленци, Јагол, Поповјани, Аранѓел, Тујин, Папрадиште и Бериково се гледат да истите одржале конференции на народот, и истакнати се сите прашања а од страна на народот е изјавена голема захвалност, за водењето на праведната линија и братството, а нарочито за подеднаквата поделба на: оризот, шеќерот, солта, како и житото".²⁸⁾

25. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на општина Карбунечка, бр. 679 од 8-IV-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

26. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор - Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на општината Премечка, од 27-III-1945 година; Извештај на општината Јагол-Доленечка, бр. 495 од 28-III-1945 година; Извештај на општината Церска, бр. 14 од 10-IV-1945 година).

26a. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на општина Церска, бр. 14 од 10-IV-1945 година, испратен до Околинскиот НОО-Кичево).

27. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Јагол-Доленечка општина бр. 469 од 28-III-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

28. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Јагол-Доленечка општина бр. 328 од 14-III-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

б. Обнова на изгорениите куќи од времето на војната

Еден од потешките проблеми со кој се соочиле органите на народната власт и населението од Кичевска околија веднаш по ослободувањето, било обновувањето на изгорените куќи во деновите на окупацијата, што било резултат на окупаторскиот терор, а особено на балистичките банди. Според извештаите на Околинскиот НОО-Кичево од 20 ноември 1945 година, во Кичевска околија биле изгорени вкупно 540 куќи, и тоа во следните населби:

Кичево - 7 изгорени куќи;

Кленоец - 7 изгорени куќи;

Попоец - 65 изгорени куќи (останале неизгорени само 4 куќи);

Малкоец - 39 изгорени куќи (останале неизгорени само 4 куќи);

Лавчани - 1 изгорена куќа;

Свињишта - 17 изгорени куќи;

Јудово - 36 изгорени куќи (останале неизгорени само 9 куќи);

Пополжани - 17 изгорени куќи;

Подвис - 3 изгорени куќи;

Речани - 1 изгорена куќа;

Раштани - 11 изгорени куќи;

Кнежино - 1 изгорена куќа;

Добреноец - 1 изгорена куќа;

Карбуница - 74 изгорени куќи (останале неизгорени 18 куќи);

Србица - 28 изгорени куќи;

Ново Село - 6 изгорени куќи;

Премка - 8 изгорени куќи;

Лутово - 8 изгорени куќи;

Стрелци - 4 изгорени куќи;

Горани - 6 изгорени куќи;

Лазаровци - 1 изгорена куќа;

Тујин - 24 изгорени куќи;

Јагол Доленци - 3 изгорени куќи;

Папрадиште - 14 изгорени куќи;

Арангел - 7 изгорени куќи;

Другово - 23 изгорени куќи;

Зајас - 73 изгорени куќи;

Колари - 42 изгорени куќи;

Мидинци - 5 изгорени куќи.²⁹⁾

Дека станбениот фонд во Кичевска околија бил сериозно уништен од страна на окупаторот и домашните предавници, зборува и следната констатација во еден документ, во кој се вели: "денеска имаме изгорени и опљачкани скоро сите села под балистичка окупација (се мисли на делот под италијанска окупација)..."³⁰⁾

29. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Писмо до Околинскиот НОО-Кичево, бр. 1876 од 20 ноември 1945 година, испратено до Окружниот НОО-Прилеп).

30. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околинскиот НОО-Прилеп).

Органите на народната власт, веднаш по ослободувањето на Кичево и Околијата (се мисли на конечното-последното-ослободување на Кичево (С.Н.) пристапиле со сета сериозност кон обнова на изгорените куќи. Акцијата била поведена преку месните НОО во сите населени места на Кичевската околија. Општинските и селските НОО добиле задача од Околинскиот НОО-Кичево да формираат специјални комисии во сите населени места, кои ќе раководат со акцијата за обнова на изгорените куќи. Ова прашање било постојано поставувано на дневен ред на состаноците на сите нивоа на органите на народната власт (од месните до Околинскиот НОО). Така, во петнаесетдневниот извештај на еден општински НОО, испратен до Околинскиот НОО под точка 3 пишува:

"Претресено е прашањето за подигање на изгорените куќи, кои можат да дојдат во обзир за поправка, или пак да се направат привремени склоништа. За сите овие прашања, ставено е во должност на НОО и на од нив формираните специјални комисии".³¹⁾

Како резултат на големото ангажирање на НОО во разрешувањето на ова прашање, до крајот на 1945 година биле постигнати забележителни резултати на полето на обновата на станбениот фонд во Кичевска околија.

в. Организирање на пролетната сеидба

Соочувајќи се со проблемот за прехраната на населението, органите на народната власт особено внимание посветиле на организирањето на пролетната сеидба во 1945 година. За оваа цел, Околинскиот НОО за Кичево во март 1945 година испратил повеќе окружници (наредби) до сите општински НОО успешно да ја изведат сеидбата и да бидат засеани што поголеми површини. Од извештаите на општинските НОО за пролетните месеци (март, април, мај) се гледа дека истите со целосна сериозност пристапиле кон организирањето на пролетната сеидба и истото прашање било постојано на дневен ред во нивната работа. Така во еден извештај од овој период пишува:

"Претресени се сите наредби од власта, а најповеќе се задржавме околу прашањето за засејување на земјиштето".³²⁾

За поуспешно изведување на пролетната сеидба, при селските НОО биле формирани посебни тела, таканаречени "сеидбени комисии", кои директно на теренот ги организирале и раководеле сеидбените работи. Од документите се гледа дека овие комисии наидувале на големи тешкотии, како поради недостиг на добиток за орање, така и поради недостиг на семе. Недостигот на работен добиток се должел на повеќе причини:

31. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Јагол-Доленечка општина, бр. 495, од 28.03.1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

32. Историски архив-Охрид, Фонд, Околински Народноослободителен одбор-Кичево, 1944-1945, кутија бр.2. Извештај на Јагол-Доленечка општина, бр.495...).

1. Добар дел од добиточниот фонд и семејното жито биле уништени од окупаторот и домашните предавници;

2. Поради недостиг на добиточна храна, и фондот на добиток со кој располагало наслението бил многу слаб и не многу способен за работа. При тоа, треба да се има предвид и фактот дека постојниот фонд на работен добиток бил користен за извршување на разни работи за потребите на органите на народната власт и војската. За тоа сретнуваме податоци во повеќе документи од овој период. Така, во еден извештај на Околинскиот НОО-Кичево од 7 март 1945 година, во врска со ова прашање пишува:

"Стоката неколку месеци не окусила сол а е изложена на голем терет, било во услуга на цивилната власт, било на војската. Од друга страна, истата таа запрежна стока утре ќе ни треба за обработување на земјата".³³⁾

Слични податоци сретнуваме и во другите документи - извештаи на општинските НОО. Така, во еден извештај на општината Церска во врска со ова пишува:

"По однос на стопанството а имено пролетното изорување, работите одат споро. Причината е слабоста на стоката, а и немањето на пролетни култури".³⁴⁾

Слично пишува и во еден извештај на општината Премечка од 27.III.1945 година, каде се вели:

"Стопаните немаат ни семе за пролетна сеидба. Нарочито нужда имаат од овес".³⁵⁾

Сеидбените комисии и покрај многубројните потешкотии за кои стана збор, развиле широки и успешни активности, организирајќи ги истите врз принципот на солидарност меѓу земјоделците од територијата на повеќе селски НОО. Во прилог на ваквиот успешен метод на работа на сеидбените комисии при селските НОО зборува и следниот податок, во еден извештај на Карбунечка општина, каде се вели:

"Село Карбуница по однос на работата - акцијата за орање, стои прилично добро. Сеидбената комисија со голем интерес работи. Така пред четири дена од село Србјани (се однесува на членовите на сеидбената комисија С.Н.) беа на орање во Карбуница, потоа во село Бигор-Доленци и така натаму".³⁶⁾

33. Историски архив-Охрид, фонд "Околински народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околински НОО-Кичево, бр. 390 од 7 март 1945 година, испратен до Окружниот НОО-Прилеп).

34. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Церска општина, бр. 14 од 10-IV-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

35. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2.

36. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Карбунечка општина, бр. 679 од 8-IV-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

Слични податоци сретнавме и во еден извештај на Општинскиот НОО Јагол-Доленци, каде пишува:

"Околу прашањето на засејување на земјиштето се постигна споразум, да се сета земја засеет со узајамно помагање по сите гледишта, било за семе или за работна стока".³⁷⁾

На овој начин, тешкотиите во врска со немањето работен добиток и семеен материјал биле полесно совладани и пролетната сеидба во Кичевскиот регион во 1945 година била успешно извршена.

џ. Активностии за сузбивње на заразниите болестии (пегавиоии тифус)

Наскоро по ослободувањето на Кичево, кон крајот на 1944 и почетокот на 1945 година во Кичевскиот регион се појавил пегавиот тифус, кој однел многу жртви. Слабата здравствена заштита, односно немањето доволен број лекари и лекарства, како и здравствената непросветеност на населението и недоволната исхрана ѝ погодувало на болеста, која брзо се ширела, и веќе во почетокот на 1945 година зела широки размери и однела бројни жртви, особено од кичевските села.

Органите на народната власт, уште од првите појави на болеста презеле мерки, а во некои села бил воведен и карантин. Веднаш била побарана помош и од повисоките органи на народната власт (Обласниот НОО), која пристигнала по повеќе од 20 дена, пишува во еден извештај на Околискиот НОО-Кичево.³⁸⁾ Ова било еден од поводите, во почетокот на февруари 1945 година болеста да добие големи размери и однесе многу жртви. Така, во еден документ на Околискиот НОО-Кичево од 29 јануари 1945 година пишува:

"Смртните случаи за месец јануар од трбушен тифус и други болести се: град Кичево 12 умрени, село Зајас 76 умрени, село Колари 35 умрени, село Бачишта 7 умрени, село Горно Строгамиште 5 умрени, село Долно Строгамиште 4 умрени и село Колибари 5 умрени. Поставен е строг карантин и земени се брзи мерки за спречување на заразата."³⁹⁾

Болеста со скоро исто темпо продолжила да се шири и да предизвикува смртни случаи и во месец февруари 1945 година. Во прилог на ваквата констатација зборува и еден извештај на општината Мидинечка од 15 февруари 1945 година, во кој пишува:

37. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр.2 (Извештај на Јагол-Доленечка општина, бр. 495 од 28-III-1945 година, испратен до Околиски НОО-Кичево).

38. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околиски НОО-Кичево, бр. 390 од 7-III-1945 година, испратен до Окружни НОО-Битола).

39. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2, (Телеграма на Околиски НОО-Кичево, бр. 123 од 29 јануари 1945 година, испратена до Здравствениот оддел при Окружни НОО-Битола).

"Во врска со Вашето писмо бр.122 од 29.I.1945 година, се известува дека во оваа општина од 7 па до 15 февруари 1945 година има умрени и тоа: во село Зајас 18 души, во село Горно Строгамиште 3 души, во село Бачишта 7 души, во село Колибари 4 души, во село Колари 4 души, во село Долно Строгамиште 2 души. Вкупно 38 души, сите се умрени од тифус".⁴⁰⁾

Поради наглото ширење на болеста, а со цел за нејзино локализирање на 12 февруари 1945 година Околинскиот НОО-Кичево донел одлука за воведување карантин⁴¹⁾ на целата територија на Кичевска околина. Во сузбивањето на болеста, покрај здравствената служба учествувале и масовните општествено-политички организации, како Народниот фронт, СКОЈ, АФЖ, како и единиците на Народноослободителната војска⁴²⁾ концентрирани во Кичевскиот регион. Нивната помош се состоела во организирањето и одржувањето на карантинот, дотур на храна и лекови, организирање масовни акции за подигнување на хигиената во населбите и друго.

Со заедничко ангажирање на сите структури на социјалистичката народна власт, оваа заразна болест (тифусот) бил совладана. Така, во извештаите на општинските НОО од крајот на март и април 1945 година се сретнуваат податоци кои говорат за смирувањето на болеста. На пример, во извештајот на Општинскиот НОО Јагол-Доленци од 28 март 1945 година пишува: "прашањето со болеста е во поедини места во подобрување".⁴³⁾ Сличен податок се сретнува и во извештајот на Општинскиот НОО-Премка од 16 април 1945 година, каде пишува: "заразната болест се стабилизира, и сè повеќе се намалува".⁴⁴⁾

Од податоците кои ни се достапни, може да се согледа дека воведениот карантин во Кичевска околина бил укинат во мај 1945 година, кога со сестрано ангажирање на органите на народната власт биле елиминирани и последните траги од оваа опака болест, која заедно со воените пустошења и жртви му нанела големи штети на населението од Кичевскиот регион.

д. Друѓи активности на НОО

Освен споменатите, органите на народната власт во овој период развиле и други многубројни активности, во прилог на нормализирање

40. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на општина Мидинечка, бр. 97 од 15-II-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

41. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околински НОО-Кичево, бр. 390 од 7-III-1945 година, испратен до Окружни НОО-Битола).

42. Исто,

43. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Јагол-Доленечка општина бр. 495 од 28-III-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

44. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор - Кичево, 1944-1945", кутија бр.2 (Извештај на Премачка општина, бр. 547 од 16-IV-1945 година, испратен до Околински НОО-Кичево).

и подобрување на приликите и зацврстување на придобивките од НОВ и Народната револуција во Кичевска околија.

Така, биле преземени низа мерки за нормално одвивање на сообраќајот, како на железничкиот така и на патничкиот сообраќај. Овие мерки се манифестираше во чистење на снегот, поправка на железничката линија, поправка на разрушени мостови и друго. Така, во услови на немање механизација за чистење на снегот Околискиот НОО-Кичево во зимата 1944-45 година покренал широка акција за мобилизирање на населението од општинските НОО низ чија територија минувала железничката линија. Во прилог на ова зборува следниот документ:

"Околиски Н.О.Одбор
(секретаријат)
бр.133
31 јануари 1945 година
Кичево

До сите општини во Кичевската околија

Командата на Кичевското војно подручје ни достави акт со следното содржаније:

"Молите се да издајте наредби на општинските НОО, да одма отпочнат со чистењето на снегот на железничката линија, а по следниот распоред:

Општина Зајас:

1. Зајас 2. Страгомиште (горно и долно), 3. Мидинци, 4. Букојчани, од км. 111,000 до км. 116, станица Буковиќ до резервоарот Букојчани.

Општина Доленечка:

1. Бериково, 2. Јагол, 3. Доленци, 4. Папрадиште, 5. Поповјани, 6. Тујин, 7. Аранѓел, од км. 116 до км. 131 од резервоарот Букојчани до железнички мост Тујин.

Општина Премка:

1. Србица, 2. Ново Село, 3. Жубрино, 4. Осломеј, 5. Премка, 6. Шутово, 7. Гарани, 8. Стрелци, 9. Црвивци, 10. Лазаровци и 11. Мамудовци од железнички мост Тујин до касарната Кичево, од км. 131 до км. 150; Село Другово: од км. 150 до км. 153, 2. Село Србјани од км. 153 до км. 157; село Манастир Доленци: од км. 157,2 до 158,8; село Поположани: од км. 158,8 до 159,9; село Брждани: од км. 159,9 до 161,1; село Видрани: од км. 161,1 до 163,1; село Добреноец: од км. 163,1 до 165,9; село Подвис: од км. 165,9 до 167,3; село Лавчани: од км. 167,9 до 170,9; село Душегубица: од км. 170,9 до 173,7; село Кленоец: од км. 173,7 до 175,3; село Иванчишта: од км. 175,3 до 178,5; село Ехловец: од км. 178,5 до 181,3; село Поповец: од км. 181,3 до 182,9; село Малковец: од км. 182,9 до 184,1.

Град Кичево останује без реон. За това молиме кога ќе потражиме кулучари да ни се дадат одма.

Доставуват се предната наредба на општинските НОО на поменатите села, стим да одма наредете чистење на снегот према горниот распоред... " 45)

Дека органите на народната власт преземале успешни чекори за нормализирањето на патничкиот сообраќај, зборува и следниот документ на Околискиот НОО-Кичево:

"До Министерството на индустријата и руда
Скопје

Извештаваме Ви другари да патот Дебар-Кичево, је во исправно состојаније, сем које требет да се извршит една мала поправка на еден мост а који истиот может да издржит да преку него и денеска может да поминат камиони со тежина од три тона.

Бр.624
20 арил 1945 година

Кичево

Секретар

Б.Алексоски-Карче " 46)

Со големо залагање на органите на народната власт, во март 1945 година биле успешно спроведени и првите слободни избори во Нова Југославија на територијата на Кичевскиот регион. Во реализирањето на оваа задача биле вклучени сите НОО на сите нивоа, кои на народот му ја објаснувале целта на изборите. Како резултат на ваквите активности, населението од Кичевскиот регион било навреме и целосно информирано за целта односно суштината на овие први избори во Нова Југославија, и истите ги следело со голем интерес. Така по овој повод, во еден извештај на Општинскиот одбор-Јагол-Доленци пишува:

"Поводом гласањето е зборувано на народот, и народот е јако заинтересиран за овие избори..., објаснето им е да се изборите слободни, и ќе се изведат на најширок демократски начин". 47)

Меѓу другото, органите на народната власт во Кичевска околија во овој период развиле активности и во правец на согледување на демографската положба на населението во овој регион. Така, од документацијата се гледа дека веднаш по ослободувањето на Кичево, односно во разгледуваниов период до конечното ослободување на цела

45. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Наредба на Околиски НОО-Кичево, бр. 133 од 31 јануари 1945 година, испратена до општините: Зајашка, Доленечка, Премачка и Кичевска).

46. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околиски НОО-Кичево, бр. 624 од 20 арил 1945 година, испратен до Министерството на индустријата на НРМ).

47. Историски архив-Охрид, фонд "Околиски Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Јагол-Доленечка општина бр. 328 од 14-III-1945 година, испратен до Околиски НОО-Кичево).

Југославија (1944-1945) на територијата на Кичевска околија имало 79 населби (една градска и 78 селски населби). Според еден извештај на Околинскиот НОО-Кичево од 20 ноември 1945 година,⁴⁸⁾ вкупниот број на населението на тогашното кичевско подрачје изнесувал 39643 лица, кои според местото на живеење и националниот состав било распоредено вака:

ПРЕГЛЕД

ред.	Назив на местото	Број на домови	Макед-онци	Албанци	Турци	Торбеши	Власи	Руси	Срби
1	Кичево	1156	1290	102	5459	-	132	3	28
2	Ехловец	85	465	-	-	-	-	-	-
3	Иванчишта	89	489	-	-	-	-	-	-
4	Кленоец	30	283	-	-	-	-	-	-
5	Душегубица	89	477	-	-	-	-	-	-
6	Поповец	69	423	-	-	-	-	-	-
7	Малковец	44	322	-	-	-	-	-	-
8	Лавчани	96	504	-	-	-	-	-	-
9	Белица	156	898	-	-	-	-	-	-
10	Свињишта	50	263	-	-	-	-	-	-
11	Козица	70	389	-	-	-	-	-	-
12	Брждани	77	445	-	-	-	-	-	-
13	Јудово	45	259	-	-	-	-	-	-
14	Бидрами	22	132	-	-	-	-	-	-
15	Пополжани	31	182	-	-	-	-	-	-
16	Подвис	43	225	-	-	-	-	-	-
17	Речани	9	7	61	-	-	-	-	-
18	Лешница	48	114	146	-	-	-	-	-
19	Грешница	112	-	686	-	-	-	-	-
20	Трапчин Дол	67	-	377	-	-	-	-	-
21	Длапкин Дол	57	-	351	-	-	-	-	-
22	Раштани	63	409	-	-	-	-	-	-
23	Кнежино	51	290	-	-	-	-	-	-
24	Осој	51	279	-	-	-	-	-	-
25	Добреноец	100	598	-	-	-	-	-	-
26	Јаорец	34	180	-	-	-	-	-	-
27	Лисичани	107	95	-	-	775	-	-	-
28	Мијокази	36	222	-	-	-	-	-	-
29	Челопеци	68	255	-	-	305	-	-	-
30	Орланци	110	550	-	-	-	-	-	-
31	Речани	28	158	-	-	-	-	-	-
32	Светорача	24	175	-	-	-	-	-	-
33	Дупјани	33	226	-	-	-	-	-	-

48. Историски архив-Охрид, фонд "Околински Народно-ослободителен одбор-Кичево, 1944-1945", кутија бр. 2 (Извештај на Околински НОО-Кичево, бр. 1876 од 20 ноември 1945 година, испратено до Округниот НОО-Прилеп).

34	Крушица	17	148	-	-	-	-	-	-
35	Рабетино	11	100	-	-	-	-	-	-
36	Козичино	38	297	-	-	-	-	-	-
37	Патејц	10	115	-	-	-	-	-	-
38	Атишта	19	109	-	-	-	-	-	-
39	Вранештица	144	780	-	-	-	-	-	-
40	Староец	14	104	-	-	18	-	-	-
41	Карбуница	92	525	-	-	-	-	-	-
42	Србјани	99	406	-	-	146	-	-	-
43	Ман. Доленци	40	221	-	-	-	-	-	-
44	Бигор Доленци	53	347	-	-	-	-	-	-
45	Кладник	77	420	-	-	-	-	-	-
46	Црвивци	124	-	718	-	-	-	-	-
47	Осломеј	28	239	-	-	-	-	-	-
48	Жубрино	46	-	244	-	-	-	-	-
49	Србица	204	-	1151	-	-	-	-	-
50	Ново Село	63	81	252	-	-	-	-	-
51	Премка	60	279	64	-	-	-	-	-
52	Шутово	122	-	665	-	-	-	-	-
53	Стрелци	96	-	583	-	-	-	-	-
54	Горани	55	-	320	-	-	-	-	-
55	Лазоровци	28	164	-	-	-	-	-	-
56	Мамудовци	27	-	144	-	-	-	-	-
57	Тујин	180	247	1070	-	-	-	-	-
58	Јагол	59	199	223	-	-	-	-	-
59	Јагол Доленци	29	206	-	-	-	-	-	-
60	Папрадиште	46	-	231	-	-	-	-	-
61	Бериково	42	-	242	-	-	-	-	-
62	Арангел	58	-	354	-	-	-	-	-
63	Поповјани	42	140	189	-	-	-	-	-
64	Цер	180	1170	-	-	-	-	-	-
65	Мало Црско	43	285	-	-	-	-	-	-
66	Големо Црско	43	285	-	-	-	-	-	-
67	Прострање	70	555	-	-	-	-	-	-
68	Велмевци	108	845	-	-	-	-	-	-
69	Другово	73	51	580	-	-	-	-	-
70	Зајас	360	-	2064	-	-	-	-	-
71	Бачиште	106	-	-	-	537	-	-	-
72	Колибари	59	-	380	-	-	-	-	-
73	Долно Страгом.	45	-	297	-	-	-	-	-
74	Горно Страгом.	88	-	529	-	-	-	-	-
75	Колари	65	-	420	-	-	-	-	-
76	Мидинци	24	146	-	-	-	-	-	-
77	Бујукчани	28	124	24	-	-	-	-	-
78	Тајмиште	74	420	-	-	-	-	-	-
79	Ман. Св. Преч.	1	31	-	-	-	-	15	5

Од претходниот документ-преглед се гледа дека бројот на населението во тогашна Кичевска околија според националната припадност изгледал вака:

Македонци	21534 (вклучувајќи ги и 1781 Македонци-муслимани, тогаш именувани како "торбеши"),
Албанци	12467
Турци	5459
Власи	132
Руси	18
Срби	33 ⁴⁹⁾

Во разгледуваниов период, органите на народната власт во Кичевска околија пројавиле и други бројни активности, како: прослави на годишнини (мартовските демонстрации од 1941), формирање комисии за испитување на злосторствата на окупаторот и домашните предавници, враќање на ограбениот имот од страна на окупаторот и домашните предавници на народот, борба против реакцијата и уништување на остатоците од балистичките односно одметничките банди, мобилизација на борци и задоволување на разни други воени потреби (снабдување на единиците со храна и сместување, со товарен добиток) и друго.

Од изнесеното во овој труд, неспорно се наметнува заклучокот дека органите на народната власт во Кичево и Кичевско во наведениов период, дале непроценлив придонес во зацврстувањето на придобивките од НОВ, како и во изградбата на новиот живот.

49. Исто,

Svetozar NAUMOVSKI

**SUPPLEMENT FOR THE ORGANIZATION AND WORK OF THE
ORGANS OF THE PEOPLE'S AUTHORITY IN THE DISTRICT OF
KIČEVO (XI. 1944 - V. 1945)**

(Summary)

This study is about the foundation and work of the National Liberation Committees in the district of Kičevo in the period of the National Liberation War 1944-1945 in the following fields of organizing the life on the free territory: organizing food and supply of the inhabitants, reconstruction of the destroyed and burnt houses, organizing the spring sowing, wiping out the contagious diseases, organizing the first free elections, etc.